

Gyermekesély – A gyermekvédelmi jelzőrendszer működése, 2014

Tartalom

Bevezetés	1
A gyermekvédelmi alapellátás rendszere, felépítése	1
Az érintett gyermekek és családok	1
A gyermekvédelmi jelzőrendszer felépítése és működése	3
A gyermekjóléti szolgálatok szerepe a veszélyeztettség megszüntetésében	4
A veszélyeztettségnek kitett gyermekek a különböző ellátórendszerekben	4

Bevezetés

A gyermekek születésüktől kezdve felnőtté válásukig jó esetben soha nem találkoznak a gyermekvédelmi ellátórendszerrel. Szerető családban nevelkednek, megfelelő lakókörülmények között élnek, egészséges fejlődésüket nem hátráltatja saját magatartási, viselkedési problémájuk, vagy környezetük kifogásolható bánásmódja. Hazánkban azonban csaknem 500 ezer gyermek él olyan alacsony jövedelmű családban, akiknek megélhetéséhez pénzbeli támogatásra van szükség. Hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetben van 230 ezer saját családjában nevelkedő kiskorú és fiatal felnőtt. 131 ezer gyermek veszélyeztetett, fejlődésüket környezeti, magatartásbeli, egészségügyi vagy anyagi okok nehezítik. Sorsuk jobbítására, a gyermekek esélyeinek javítására a gyermekjólét és gyermekvédelem komplex rendszere kínál többféle beavatkozási lehetőséget annak érdekében, hogy ne kelljen szüleiktől, megszokott környezetükből kiszakítani és szakellátásba utalni, nevelőszülő vagy gyermekotthon gondozására bízni.

A gyermekvédelmi alapellátás rendszere, felépítése

Magyarországon a gyermekvédelem nem pusztán morális, hanem jogszabályok által is előírt kötelezettség. Kereteiről, az itt élő gyermekek jogairól és az őket megillető támogatásokról alapvetően a gyermekvédelmi törvény¹ (a továbbiakban Gyvt.) rendelkezik. A törvény igazodik az 1990-ben hazánk által is aláírt ENSZ Gyermekjogi Egyezményhez. A szabályozás célja, hogy a gyermekjólét, gyámügy és gyermekvédelem komplex rendszerén keresztül minden gyermeknek biztosítsa az egészséges fejlődéshez szükséges intézményi és anyagi hátteret, és elősegítse a családban történő nevelésüket elsősorban úgy, hogy a különböző ellátások biztosításával közreműködjön a problémák megoldásában, megelőzze, illetve megszüntesse a veszélyeztetettséget kiváltó okokat.

A Gyvt. 5. § n) pontja szerint: **veszélyeztetettség** az olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

A Gyvt. 1997. novemberi bevezetése után az azonnali intézkedést igénylő gyámhatósági ügyek a települési önkormányzat jegyzőjéhez kerültek, így a gyermeket a jegyző vette védelembe, ha a veszélyeztetettséget az alapellátások (pl. bölcsőde) igénybevételével megszüntetni nem lehetett, de feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése családi környezetben mégis biztosítható. Ezzel egyidejűleg a gyermek gondozásának folyamatos segítése és ellátásának megszervezése, a szülői nevelés támogatása érdekében a gyermek részére a gyermekjóléti szolgálat családgyógyozóját rendelte ki. A védelembe vétel két éven át tartó sikertelensége esetén a kiskorú helyzetének javításához az illetékes gyámhivatalt kellett értesítenie. **A járási rendszer 2013. évi bevezetésével a gyermekvédelmi hatáskörök – a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény megítélésén és a hátrányos helyzet megállapításán kívül – a jegyzőtől a járási gyámhivatalokhoz kerültek. A települési önkormányzatok kötelezően ellátandó feladata lett a gyermekjóléti szolgálat fenntartása², amelynek elsődleges szerepe van a gyermekeket veszélyeztető problémák megelőzésében, illetve megoldásában. Ennek érdekében a szolgálatok észlelő- és jelzőrendszert működtetnek, együttműködve többek között az egészségügyi és oktatási intézményekkel, különböző hatóságokkal. A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak törvényben rögzített feladata a gyermek veszélyeztetettségének figyelése és kezelése, különösen a gyermekkel való rossz bánásmód – bántalmazás, elhanyagolás – eseteinek feltárása. A gyermekjóléti szolgálatok számára pedig kötelezettség a jelzések rögzítése, a veszélyeztetett gyermekek problémáinak feltárása és a megoldások keresése.**

A gyermekjóléti szolgálatok országos lefedettsége 2014-ben közel 99%-os volt, ugyanakkor a gyermekjóléti szolgálatok gondozási tevékenységéhez csak a települések ötödén lehetett helyben hozzáférni. A többi 2351 településen az ügynevezett nyitva álló helyiségben csak heti egy-két alkalommal volt elérhető a gyermekjóléti szakember, vagy az érintett családoknak kellett egy másik, az ellátást biztosító településre utazniuk.

Az érintett gyermekek és családok

A települési önkormányzatok jegyzőitől begyűjtött statisztikai adatfelvételek információi szerint a veszélyeztetett gyermekek száma 1970-től a Gyvt. 1997. évi bevezetéséig folyamatosan növekedett. Fontos változást eredményezett, hogy a törvényi szabályozás alapján kizárólag anyagi hátrány miatt a gyermeket már nem lehetett veszélyeztetettnek tekinteni, illetve a családjából kiemelni. Alapvetően ennek a hatására csökkent felére a számuk 1997 és 2007 között. A 2007-et követő években pedig kisebb ingadozásokkal számuk 200 ezer fő körül alakult.

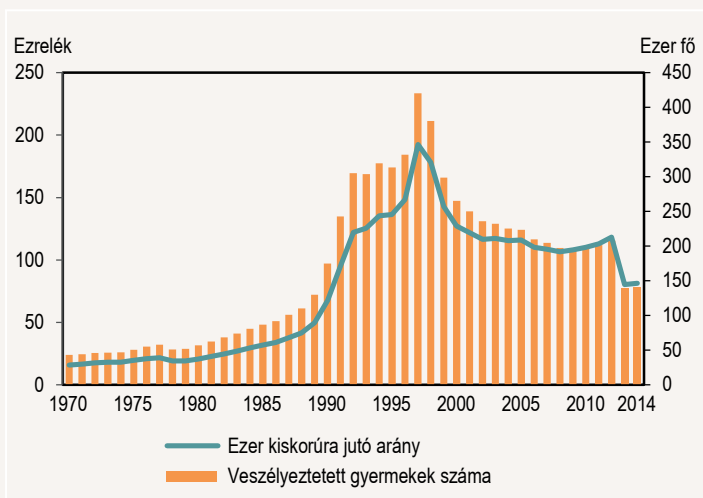
Ezek a gyermekek saját családjukban élnek, de a fejlődésüket környezeti, magatartásbeli, anyagi vagy egészségi okok nehezítik, akadályozzák. A gyermekjóléti rendszer feladata, hogy közreműködjön a problémák megoldásában, megelőzze, illetve megszüntesse a veszélyeztetettséget kiváltó okokat, pénzbeli és természetbeni ellátások biztosításával, vala-

¹ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

² 2016. január 1-jétől család- és gyermekjóléti szolgálat.

1. ábra

A veszélyeztetett gyermekek száma és ezer kiskorúra jutó aránya*

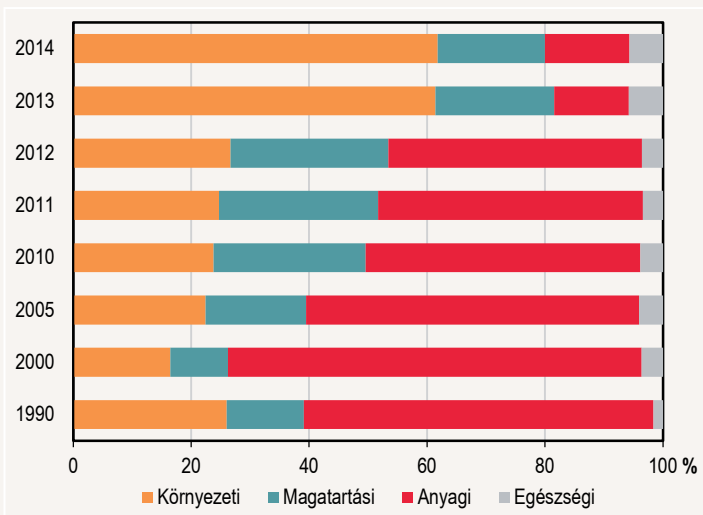
*A 2013–2014. évek, illetve a korábbi időszak adatai korlátozottan összehasonlíthatók.

mint a gyermekjóléti alapellátásokon keresztül segítse elő a gyermekek családban történő nevelkedését. A 2013. évi illetékességi és hatásköri változások nyomán jelentősen visszaesett a veszélyeztetett gyermekek száma és aránya.

Bár az idősoros összehasonlítást több tényező is korlátozza, a rendszer látóköréből kikerült több mint 50 ezer gyermek esetében felmerülhet a szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség kérdése. Elsősorban a kistérségeken élő, veszélyeztetettségnek kitett gyermekeknel jelenthet nehézséget, hogy a helyben nem, vagy csak korlátozottan hozzáférhető ellátás mellett sok esetben a jelzőrendszer működésében érintett más intézmények (pl. oktatási, egészségügyi) sem elérhetők. Előfordulhat, hogy a gyermek lakóhelyéhez képest egy másik település oktatási, nevelési intézménye esetleg egy harmadik település gyermekjóléti szolgálata felé élhet jelzéssel.³

2. ábra

A veszélyeztetett gyermekek számának főbb okai szerinti megoszlása*

*A 2013–2014. évek, illetve a korábbi időszak adatai korlátozottan összehasonlíthatók.

A gyermekvédelmi hatáskörökkel kapcsolatos változás nem csak a veszélyeztetett gyermekek számára és arányára volt hatással, de a veszélyeztetettség fő okainak megoszlását tekintve is máshová tevődött a hangsúly.

³ A gyermekjóléti szolgáltatáshoz helyben való hozzáférhetőségében új helyzetet teremt a 2016. január 1-jétől hatályos szabályozás, ez alapján a települési önkormányzatok feladata a család- és gyermekjóléti szolgálat működtetése.

A települési önkormányzatok jegyzőinek évtizedekre visszanyúló adat-szolgáltatása szerint az észlelt veszélyeztetettségek minimum minden második esetben anyagi nehézségekből adódtak. A környezeti tényezők pedig – párhuzamosan a magatartási okokkal – minden negyedik kiskorúnál jelentettek intézkedést kiváltó problémát. A gyermekjóléti szolgálatok jelentése alapján ezek az arányok átrendeződtek. Kiemelkedően megnőtt a környezeti okok aránya, míg az anyagiaké hasonló mértékben csökkent. Ennek elsődlegesen módszertani oka van (a keretes írásban bővebben), azonban feltehetően az is közrejátszott, hogy korábban a segélyek megállapításának feltételeit is a jegyző vizsgálta, így az anyagi tényezők ismerete dominált a veszélyeztetettként történő nyilvántartásba vételnél is. A gyermekjóléti szolgálatok szociális dolgozói komplexebben látják a problémákat és jobban fókuszálnak a gyermek környezetében fellelhető, őt közvetlenül befolyásoló nehézségekre is. Például a szülők anyagi problémájából adódó nem megfelelő fűtést a gyermek szempontjából már lakhatási problémaként értékeli.

A veszélyeztetett gyermekekre és a veszélyeztetettség okaira vonatkozó adatok értékeléséhez fontos tudni, hogy a statisztikai adatgyűjtés során a gyermekjóléti szolgálat gondozásában vagy tanácsadásában részesült gyermekeket, illetve azokat is számba vesszük, akikről a szolgálatok a jelzőrendszer tagjaitól kaptak információt, azaz mindenkit, akiről tudomásuk van. A veszélyeztetett gyermek kategóriába nem feltétlenül kell besorolni a gyermekjóléti szolgálatok által ellátott minden gyermeket, de még a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő vagy a hátrányos helyzetűnek minősített gyermekeket sem, hiszen ezeknél az ellátásoknál, beavatkozásoknál a gyermeket vagy a szülő magatartását nem közvetlenül befolyásoló tényezők érintettek. Ugyanakkor lehet, hogy éppen a pénzbeli juttatás következtében nem válik veszélyeztetetté egy gyermek. Ugyanakkor veszélyeztetettként tarthatnak nyilván olyan gyermekeket, akik pénzügyi vagy természetbeni juttatásban nem részesülnek, hatósági intézkedésben nem érintettek. A veszélyeztetettség esetében nem feltétlenül szempont a szülő, gondviselő iskolai végzettsége és munkaerőpiaci helyzete sem. A veszélyeztetettségre egzakta definíció nem található a hazai jogszabályokban, ezért a négy fő kategória kialakításánál mind a hagyományokra, mind a módszertani szempontokra is figyelemmel voltunk. A környezeti főcsoportba soroláskor a gyermek közvetlen környezete az irányadó, amely hatással lehet életére, fejlődésére. Ebbe a kategóriába tartozik a lakás nem megfelelő állapota, a szülő(k) életviteli problémái (pl. szenvedélybetegség), a betegségből, családi konfliktusból, bántalmazásból, elhanyagolásból adódó veszélyeztetettségek is. A magatartási főcsoport az érintett kiskorú negatív viselkedési formájából vagy szenvedélybetegségéből adódó veszélyeztetettséget foglalja magában. Az egészségügyi főcsoport kategóriában a gyermek egészségi problémájából és/vagy tanulási nehézségéből adódó veszélyeztetettséget vesszük számba, azokat a kiskorúakat, akiknél a szülői gondoskodás vagy az intézményi elhelyezés nem elégséges az akadályok elhárításához. Az anyagi főcsoportban csak azokat kell szerepeltetni, akiknél az anyagi gond egyértelműen a jövedelmek hiányából származik. Nem irányadó, hogy a gyermek részesül-e segélyben, hanem azt kell megvizsgálni, hogy az anyagi gondot a kifizetett segély megszünteti vagy csökkenti, és a gyermeket csak akkor kell itt szerepeltetni, ha a segély nem orvosolja az anyagi problémákat.

A 2014-ben a gyermekjóléti szolgálatok látókörébe került, mintegy 140 ezer veszélyeztetett kiskorúnál fő okként – az esetek 62%-ában – a környezeti, 18%-ában a magatartási, 14%-ában az anyagi és 6%-ában az egészségügyi kategóriát jelölték meg. A kiskorúak 5%-a bántalmazás, 17%-a elhanyagolás miatt volt veszélyeztetett. A környezeti gondokon belül a nevelési problémák (21%), a szülők és a család életvitelének (21%), valamint a családi konfliktus (13%) voltak a veszélyeztetettség vezető okai. A jelzett problémák halmozott számát vizsgálva kiderült, hogy az alproblémákhoz szinte minden esetben más jellegű veszélyeztető tényező is járult. Így egy-egy gyermeknél átlagosan

három problémát regisztráltak a szakemberek, leggyakrabban családi konfliktusból adódó vagy lakhatással összefüggő okot.

A már kialakult veszélyeztetettség észleléséhez és a probléma orvoslásához azonban az egyéb szakemberek gyermekjóléti szolgálatokhoz beérkező jelzései is nélkülözhetetlenek. A problémák zöme sok esetben a család által a nyilvánosság előtt titkolt, ugyanakkor a szakemberek észlelését követően esetenként orvosolható.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer felépítése és működése

A Gyvt. a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód ellen is fellép a jog eszközeivel. Vannak olyan helyzetek, amikor a családok – így a gyermekek is – külső segítségre szorulnak.

A gyermekjóléti szolgálatok által működtetett jelzőrendszert alkotó intézményekben (lásd 1. tábla) dolgozó szakemberek a gyermekjóléti szolgálatnak jelzik az észlelt problémát. Amennyiben szükségét látják, hatósági eljárást is kezdeményezhetnek a gyermek bántalmazása, súlyos elhanyagolása vagy más veszélyeztető ok fennállása esetén, illetve akkor is, ha a gyermek önmagára veszélyes magatartást tanúsít. Jelzéssel és kezdeményezéssel bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet. A névtelen bejelentéseket is minden esetben kivizsgálják, amennyiben kiskorúval kapcsolatos problémáról van szó. Az ügyekben érintett személyek, szolgáltatók, intézmények és hatóságok a gyermek érdekében kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni.

1. tábla

A gyermekjóléti szolgálatokhoz beérkező jelzések megoszlása intézménytípus szerint

A jelzést megküldő szervezet típusa	2011	2012	2013	2014
Egészségügyi szolgáltatók	1,7	1,6	1,8	2,1
Védőnői szolgálat	5,5	5,4	6,6	7,5
Személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgálat	2,9	3,1	3,2	3,9
Napközbeni ellátást nyújtók	1,4	1,8	2,0	2,0
Átmeneti gondozást biztosítók; menekültek átmeneti szállása	2,1	2,4	2,4	2,4
Köznevelési intézmény	44,0	46,5	43,8	39,7
Rendőrség	5,2	5,2	6,2	6,9
Ügyészség, bíróság	0,6	0,6	0,7	0,7
Pártfogói felügyelet	2,3	2,1	2,0	1,9
Társadalmi szervezet, egyház, alapítvány	0,3	0,3	0,2	0,3
Áldozatsegítés és kárenyhítés feladatait ellátó szervezet, pártfogó felügyelői szolgálat	0,2	0,1	0,1	0,2
Állampolgár	3,1	3,3	3,8	4,2
Önkormányzat (jegyző)	30,5	27,5	26,8	28,2
Munkaügyi hatóság	0,1	0,0	0,2	0,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A jelzőrendszer tagjai közül évek óta a legtöbb jelzést azok az intézmények küldik a gyermekjóléti szolgálatok számára, ahol az érintett kiskorú a hétköznapjainak nagy részét tölti. Így a legjellemzőbben az oktatási intézmények dolgozói élnek jelzéssel a gyermekjóléti szolgálatok felé, amennyiben veszélyeztetettséget észleltek a nevelésükre bízott gyermek életében.

Nagyjából minden harmadik jelzést a települési önkormányzatok jegyzői küldik, de a rendőrség vagy az egyéb bünyügyi szervek is számos esetben élnek ezzel a lehetőséggel a gyermekek érdekében.

A gyermekjóléti szolgálatokhoz önként is fordulhat mind a gyermek, mind a szülő. A gyermek vagy kliens más, például oktatási intézményben is ellátásban részesülhet, különböző szakemberekkel kerülhet kapcsolatba, akik meghatározott információkkal rendelkeznek az adott személyről és a problémájáról. A jelzőrendszer egyes szegmenseiben keletkező információk összeadódnak teljesebb képet adva az érintett helyzetéről és a lehetséges megoldásokról. Az időben történő, hatékony segítségnyújtás alapja, hogy a gyermekjóléti szolgálat átveszi és felhasználja a más szakemberek által összegyűjtött tapasztalatokat is. Ennek különösen akkor van jelentősége, ha súlyos krízishelyzetben, rövid idő alatt kell döntenie a beavatkozás módjáról, mértékéről. A személyes tájékozódást ez nem helyettesíti, de mindenképp meggyorsítja és kiegészíti, más szemszögből világíthatja meg ugyanazt a problémát.

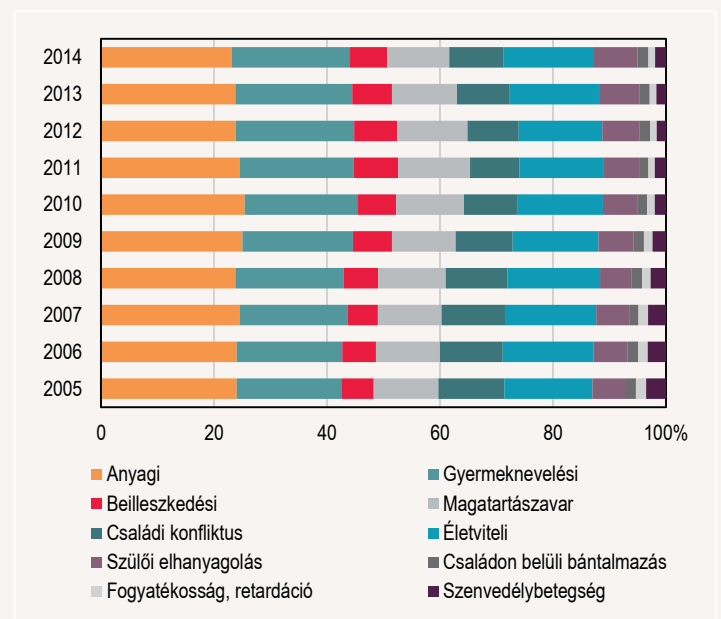
2014-ben 643 gyermekjóléti szolgálat működött országszerte. Az intézmények zöme több települést is ellátott, ezáltal a községek és városok 99%-ában volt elérhető a szolgáltatás. A foglalkoztatottak 94%-a diplomás, 87%-a nő. Munkájuk során sok esetben nem csak tárgyi tudásra van szükségük, nagyon fontos az empátia, a kliensek bizalmának elnyerése is ahhoz, hogy a beavatkozás ne rontson a helyzeten, hanem közös erővel és eredményesen oldják meg a problémát.

A szolgálathoz forduló 77 ezer család 139 ezer kiskorú gyermekének 63%-át alapellátás keretében, további 20%-ukat a védelemben vétel keretében gondozták (a járási gyámhivatal a védelemben vételi eljárással érintett gyermeket kötelezi a gyermekjóléti szolgálattal való együttműködésre). A többi ellátott a szakellátásban élők és azok családja köréből, valamint az utógondozottak közül kerültek ki. A gondozottak többsége a 6–13, illetve a 14–17 éves korcsoportba tartozott. Minden harmadik gyermek alapproblémája családi konfliktusból, életvezetési gondokból, minden ötödik megélhetési nehézségekből fakadt, tehát a család helyzete és nem a gyermek viselkedése a probléma kiváltója. Az esetek 16%-a vezethető vissza gyermeknevelési gondokra, de ugyanilyen arányú az elhanyagolás, vagy a lelki bántalmazás is.

A fő probléma kiemelése mögött azonban a legtöbb érintett esetében több tényező is gond húzódik meg, ezek komplex kezelése miatt szorulnak a családok a gyermekjóléti szakemberek segítségére.

3. ábra

A gyermekjóléti szolgálatok által észlelt problémák megoszlása

A problémák összességét vizsgálva megállapítható, hogy évek óta ugyanolyan arányban halmozódnak a gondok, egy főre átlagosan 4–5 probléma jut. A gyermekjóléti szolgálatok gondozásába kerülők szinte minden esetben egyaránt küzdenek az anyagi, a gyermeknevelési és az életviteli problémákkal, így az orvoslásuk sem lehetséges csupán anyagi eszközökkel. A viszonylag jól, objektíven is mérhető és észlehető anyagi problémák mellett a sokszor eltitkolt konfliktusokból fakadó problémák felfedezésében nagy szerepe lehet a jelzőrendszer azon tagjainak, akik közvetlen, sok esetben napi kapcsolatban állnak az érintettekkel. A szolgálatokkal történő kapcsolatfelvétel 2014-ben minden második gyermek esetében a jelzőrendszer kezdeményezésére indult. Ez a kezdeményezési mód 2010-ben még csak minden harmadik gondozási esetre volt jellemző.

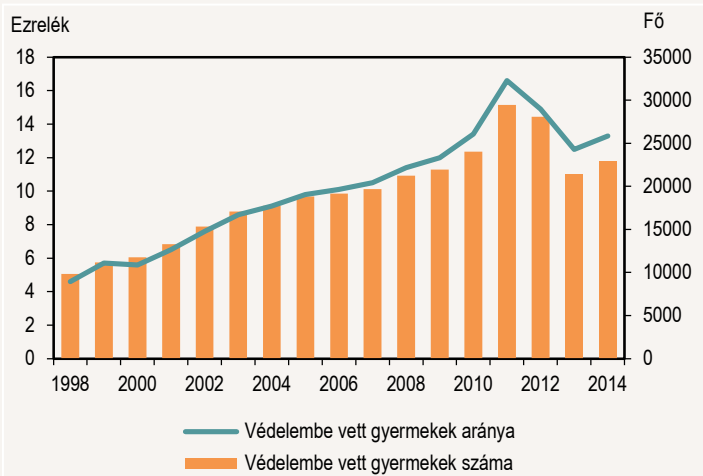
A gyermekjóléti szolgálatok szerepe a veszélyeztettség megszüntetésében

Évtizedekig kiemelkedő volt a települési jegyzők felelőssége a gyermekvédelem azon szakaszában, amikor a gyermek veszélyeztetettsége kiderült. A gyermekvédelmi rendszer átalakításával ez a hatáskör alapvetően a járási gyámhivatalokhoz került. Ugyan a jegyzők szerepe a gyermekvédelmi jelzőrendszerben továbbra is megmaradt, hatósági kezdeményezéssel nem élhetnek. A védelembé vételi eljárás is járási gyámhivatali szintre került. Erre akkor kerül sor, ha a gyermek veszélyeztettségét nem lehet megszüntetni az alapellátások igénybevételével, de feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése családi környezetben mégis biztosítható. Ezzel egyidejűleg a gyermek gondozásának folyamatos segítése és ellátásának megszervezése, a szülői nevelés támogatása érdekében – a gyermek részére – a gyermekjóléti szolgálat családgyámogatóját rendelik ki.

A szakmai kapcsolat a gyermekjóléti szolgálatok és a járási gyámhivatalok között kölcsönös, hiszen a járási gyámhivatal a gyermekjóléti szolgálat javaslatára is védelembé veheti a gyermeket.

4. ábra

A védelembé vett gyermekek száma és aránya ezer kiskorú lakosra

*A 2013–2014. évek, illetve a korábbi időszak adatai korlátozottan összehasonlíthatók.

A védelembé vett kiskorúak száma és aránya a csökkenő számú kiskorúak körében a gyermekvédelmi törvény bevezetése után évekig emelkedett, majd a 2011-es csúcs után csökkenni kezdett. Miután a feladat a járási gyámhivatalokhoz került, jelentősen visszaesett a védelembé vételi eljárások száma, 2014-ben viszont 6,9%-kal növekedett.

A védelembé vett gyermekek december 31-i számának a megoszlását a nyilvántartásba vétel oka szerint vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy az eljárást az elmúlt közel 20 évben minden második esetben a szülőnek felróható magatartási okból kellett elrendelni. A 2010-es szabályozás, amely az 50 tanórát meghaladó igazolatlan hiányzással rendelkező tanulókat védelembé vétel alá helyezte, jelentősen megnövelte a környezeti okból elrendelt eljárások arányát. A gyermekek magatartásából kifolyólag kezdeményezett eljárások száma és aránya viszont évről évre csökkent.

A veszélyeztettségnek kitett gyermekek a különböző ellátórendszerekben

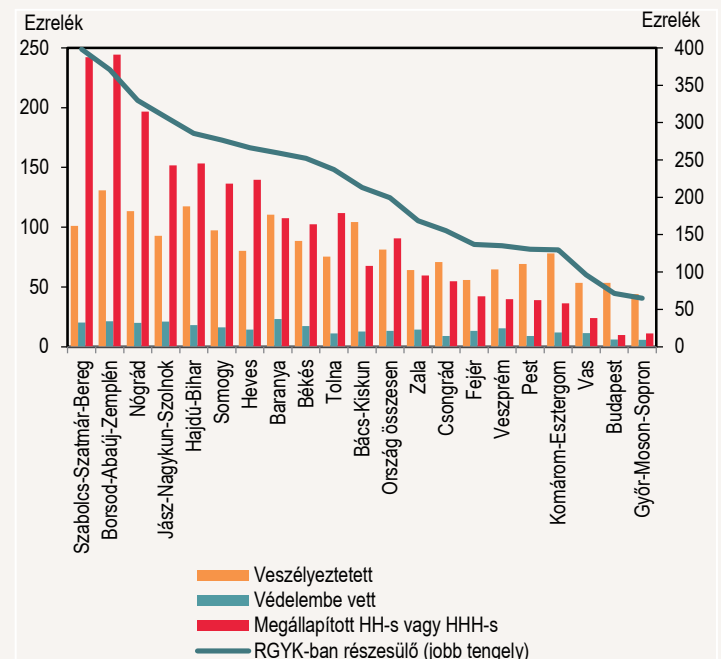
A valamilyen okból veszélyeztettségnek kitett gyermekek több intézkedésben és ellátásban is érintettek lehetnek, az egyes nyilvántartásokban szereplő adatok összefüggéseit és átfedéseit azonban csak nagyon áttételesen lehet vizsgálni. A gyermekjóléti és a gyermekvédelmi gondoskodás pénzbeli juttatásai, szolgáltatásai, beavatkozásai ugyanazt a célcsoportot helyezik a fókuszba, a saját családjában nevelkedő, valamilyen szociális problémával küzdő gyermeket. Közös cél a hátrányos helyzet enyhítése, a családi környezetben történő nevelés elősegítése, a családból való kiemelés megelőzése mellett. Ugyanakkor a fogalmi- és a feltételrendszerük különbözik, ezzel nehezítve a mélyreható elemzést. A rendszerek közül csak a legfontosabbakat görcsö alá véve is jól kirajzolódnak a nem elhanyagolható területi különbségek.

A 2014. évi statisztikai adatok alapján is a legnagyobb célcsoportot a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesülők alkották, több mint 494 ezer gyermek és fiatal felnőtt kapott ebből a juttatásból (minden ötödik kiskorú és minden huszadik fiatal felnőtt). A támogatott 245 ezer család közel kétharmada egy vagy két gyermeket nevelt, 43%-uk egyszülős volt. Az országos átlagot jelentősen meghaladó mértékben részesültek a pénzbeli juttatásokból Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyében, 4–5-ször annyian, mint Budapesten. A leghátrányosabb helyzetű megyékben minden harmadik gyermek és fiatal felnőtt támogatott volt. A 2013. évi közigazgatási változásokat követően is a települési önkormányzat jegyzőjének hatáskörében maradt a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény megítélése, amelynek biztosításával az anyagi nehézségekkel küzdő családokat hivatottak elérni.

Az anyagi támogatás megigénylésével egy időben külön kérelemre, külön eljárásban 2013 szeptemberétől a családoknak lehetőségükben áll a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzet megállapítását is kérni. Ennek alapján a települési önkormányzat jegyzője hátrányos helyzetűnek

5. ábra

A veszélyeztettségnek kitett, különböző ellátórendszerekben nyilvántartott gyermekek ezer megfelelő korú* jutó aránya, 2014

* A veszélyeztetett és védelembé vett gyermekek a 0–17, a hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesült gyermekek és fiatal felnőttek a 0–23 évesek arányában.

(HH) minősíti azt a gyermeket vagy fiatal felnőttet, akinek a szülője vagy a családba fogadó gyámja alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, alacsony a foglalkoztatottsága, vagy szegregátumban, elégtelen lakókörnyezet-

ben, illetve lakáskörülmények között él. Azokat az érintetteket, akik esetében a hátrányos helyzetet meghatározó körülmények közül legalább kettő fennáll, halmozottan hátrányos helyzetűnek (HHH) minősíti. (Ugyancsak halmozottan hátrányos helyzetűnek számítanak a szakellátásban nevelkedő gyermekek vagy fiatal felnőttek is.) 2014-ben a családban nevelkedő gyermekek tizede, a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesültek közül 78 744 fő hátrányos helyzetű, míg 143 215 fő halmozottan hátrányos helyzetű minősítés alapján volt nyilvántartva, (további 8020 gyermek szakellátásban történt elhelyezése miatt kapott HHH-s minősítést). Minden második hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermek a 6–13 évesek korosztályából került ki, az azonos korúakhoz viszonyítva azonban a 3–5 évesek körében voltak a legtöbben. Az esetek több mint 60%-ában a szülők alacsony iskolai végzettsége, a HHH esetében az alacsony iskolázottság az alacsony foglalkoztatottsággal együtt járva jelentette a fő okot. A Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Nógrád megyékben élő gyermekek és fiatal felnőttek körében található a legtöbb HH-s és HHH-s minősítésű, minden 4–5. személy, ami több mint kétszerese az országos átlagnak és húszszorosa a budapestinek.

A gyermekjóléti szolgálatok a hátrányos helyzetű kiskorúak létszámának kétharmadát, 140 ezer gyermeket tartanak veszélyeztettként nyilván. Az arányuk Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Nógrád és Baranya megyékben a legszámtovább. Az északi és keleti megyékben a rossz anyagi háttérrel rendelkezők mellett a magatartási problémás gyermekek is nagyobb arányban jelen vannak. A kiskorúak problémás viselkedése miatti veszélyez-

tettség a nagyobb településekre jellemző inkább, Jász-Nagykun-Szolnok megyében és Budapesten jelenik meg nagyobb arányban. A gyermekek egészségi problémái a fejlettebb térségekben, elsősorban Pest és Veszprém megyében okoznak a leggyakrabban veszélyeztetettséget.

A gyermekjóléti rendszer sikerességének egyik fokmérője lehet, hogy a veszélyeztetett kiskorúak számához képest a védelemben vételi eljárással érintettek köre lényegesen kisebb, míg ezből 81 gyermek veszélyeztetett, addig ezből csak 13 kiskorút vesznek védelemben. Az ellátórendszer többi eleménél a gyermekeket közvetettebben érintő – például anyagi, lakhatási – problémák és megoldásuk kerül előtérbe, a veszélyeztetettség mellett a gyermekek magatartásával összefüggő problémák is nagyobb arányban jelennek meg. Rendszerint a problémák együttesen, egymással is összefüggésben jelentkeznek, és komplex beavatkozást igényelnek. A pénzbeli juttatások és a gyermekjóléti alapellátások meghatározó szerepe érvényesül abban, hogy a közvetettebb problémákat számottevő mértékben megoldják. A védelemben vétel esetében – minden harmadik gyermeknél – a szülőnek felróható magatartási ok érvényesül inkább. A védelemben vétellel leginkább érintett térségekben, valamint a nagyvárosokban a szülőnek felróható magatartási okok mellett a gyermekek magatartási problémái fordulnak elő nagyobb arányban. Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyében az 50 tanórát meghaladó igazolatlan hiányzás, Baranya és Hajdú-Bihar megyében a gyermekek által elkövetett bűncselekmények, ezen felül Baranya megyében az országos átlagot jóval meghaladó mértékű a kiskorúak bántalmazása miatti védelembevétel is.

További adatok, információk (linkek):

[Táblázatok \(Stadat\)](#)

[Tájékoztatósi adatbázis – Szociális védelem](#)

[Módszertan](#)

Kapcsolódó kiadvány:

[Gyermekvédelmi jelzőrendszer, 2010](#)

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu